

Tam béli Dunej mi stoji,
Na Duneju kaj se godi,
Me dobro poslušajte vi!
Je v' srédi mesta trática,
Na trati raste lipica,
Dunej hladi nje sénéica,
Pod sénco miza rúmena,
Okoli mize stoli pa,
Sedi na stolih góspoda,
Med nimi Cesar govori:...

— — — — —
Mu reče tako svitli cesar:
»Junák ti, moški Lambergar,
Kaj češ imeti za tvoj dar?«
Pa Lambergar odgovori:
»Na Kranjskim imam tri gradí,
De b' moji, prosim, lastni bli!«
Pa cesar tako govori:
»Kar češ imét, nej se zgodi,
Kar dolgo li tvoj rod živi!«

Učitelj Ljudomil v nadaljevalni šoli.

XIV.

Moča, sneg.

Ljud. Govorili smo do sedaj o dežji, kako se nareja in dr. Vsa voda, ktera v podobi rose, slane, dežja, snega, sodre, toče, ali tudi sopara in megle pada na zemljo, imenuje se moča. Koliko vode v enem letu v omenjenih raznih podobah pada na tla, to je za nas kaj važno in imenitno. Od množine moče je odvisna rodovitnost in nerodovitnost zemlje, pa tudi zdravstveno razmerje tega ali unega kraja. Dež posebno zelišom veliko bolj tekne, kakor druga voda, kajti v zraku je mnogo tvarin, ktere so rasti zeliš koristne, dež pa jih sabo na zemljo prinese in tako dež ne moči samo, ampak tudi gnojí.

Učen. Kako pa je mogoče vedeti, koliko dežja ali sploh moče na zemljo pade, saj se voda vendar zmeriti ne da.

Ljud. Res je, da sedaj ni mogoče meriti vse moče, katera v podobi sopare, megle, rose, slane pada na tla. Imajo pa vendar pripravno orodje, tako imenovani dežjemer (ombrometer), v katerem se lovi dež, ki pade v enem letu. Tega orodja vam na tanko popisoval ne bom, z njim se le bolj učeni pečajo. Vsa ta mnogoverstna orodja so tako narejena, da se voda steka v ozko cev ali posodo, kjer primeroma visoko nastopa. Dobi se vodeni steber, ki kaže, kako visoko bi voda tla pokrivala, ako bi je zemlja ne popila, ako bi se ne odtekla in bi se je tudi nič ne izparilo. S tem orodjem se saj nekoliko lahko zvé, koliko moče pade na tem ali unem kraju na zemljo. In res je množina dežja jako različna po različnih pokrajinah. Lahko razumete, da v velikih suhih zemljah veliko manj dežja pade, kakor pa po primorskih deželah in po otokih. V sredi Afrike, v pušavi saharški do prednje Azije, kateri kraj je skoraj tako velik, kakor cela Evropa, nikdar ne dežuje. Ravno tako je v sredi Azije velika pokrajina, v kateri nikdar ne dežuje — po teh krajih se razprostira „peščeno morje, morje brez vode“. V toplem pasu pade več vode na zemljo, kakor po zmerno toplem in merzlem, tam našo zimo nado-

mestuje navadno deževni čas, ki terpi nekoliko mescev. Ni pa se temu čuditi, ker ima ondi ozračje dosti več vodene pare v sebi, ko po bolj merzlih pasovih.

Učen. Časih, kader že dolgo časa ni deževalo in silno želno pričakujemo dežja, se tolažimo s tem, da bo kmalo prvi krajci ali polna luna, in upamo, da se bo takrat vreme spremenilo ali pa tudi nasprotno. Prosimo, kako pa je to, da ima luna tako moč do vremena?

Ljud. Zavili ste jo sedaj na prav važno vprašanje, na katero pa je težko z gotovostjo odgovoriti. Pa tudi tu vam hočem povedati, kaj učeni o tej reči mislijo. Vprašanje, ali ima mesec kak vpliv na vreme, je že kaj staro, in se je razne čase tudi razno reševalo. Nekateri so mescu kaj veliko moč pripisovali, drugi pa so vse to popolnoma tajili; drugi niso mescu le samo velikega vpliva do vremena pripisovali, ampak še celo do osode v življenju človeškem; enako moč so pripisovali tudi drugim zvezdam premičnicam in stalnicam, nastala je astrologija ali prerokovanje osode človeške iz zvezd. Tobija Beutel, astrologiški pisatelj sedemnajstega stoletja pravi: Pri takih naravnih stvareh ne smemo pozabiti vsegamogočnosti stvarnikov, kateri zamore tek, ki ga je on sam o začetku sveta naravi določil, voditi in vse po svoji Božji volji in svojem dopadajenji vladati in obračati tako, kakor je njegova sveta volja, posebno ker se večkrat skuša, da pri tem meteoru Njegovo vsegamogočno roko sem ter tje siloma čutimo. Da imajo zvezde do človeške osode kak vpliv, je popolnoma prazna, da luna kako moč razodeva na nekatere bolezni, je še dvomljivo. Ali pa razodeva luna tudi kako moč do vremena, so tudi učeni različnega mnenja, akoravno skušnje to nekoliko poterjujejo.

Toaldo, ki se je menda prvi temeljito pečal z vprašanjem, kakšen vpliv ima luna na vreme po mnogih preiskavah, poterjuje, da se tak vpliv zamore dokazati. Po njegovih skušnjah ima mlaj največji vpliv na spremenitev vremena, pri sedemkratnem mlaji se je vreme šestkrat spremenilo, pri trikratnem prvem in zadnjem kraju, se je spremenilo dvakrat, pri šetkratnem šipu, se je spremenilo petkrat, — iz teh skušenj bi se skoraj z nekako gotovostjo smelo sklepati, da ima mesec vpliv na vreme. Ljudstvo tudi sploh misli, da polna luna ima moč, razredčiti rahle mrenaste oblake, tudi o tem so učeni različnih miselj. Klein meni, da ta misel pride od tod, ker je oblak bolj prezreten, kadar ravno pod luno mimo plava, kakor pa, kedar je od nje oddaljen, preiskave drugih učenih pa tudi to nekako poterjujejo. Ravno tako je s preiskavami in skušnjami, katere zadevajo vpliv lune na temperaturo zraka, nekateri to terdijo, drugi zopet zanikujejo. Gotovo pa je, da ima luna nekak upliv na zračni pritisek.

Učen. Če še učeni niso tega do konca dognali, ostanemo pri tem, kar največkratna skušnja uči.

Ljud. Rekel sem poprej, da z dežjemerom saj nekoliko zamoremo zmeriti, koliko moče da pade na zemljo — toda to ni prav popolnoma zanesljivo, in tudi ne popolnoma natanko določeno, ker samo ta vlažnost bi rastlinam ne zadostila. Rastline same tudi iz zraka izserkajo vlažnost. Koliko vode rastline iz zraka izserkajo, kaže sledeča na Angleškem storjena skušnja. Solnčnica potrebuje vsak dan 1 $\frac{1}{4}$ funt vode, če ima vsaka rastlina 4□' prostora, potrebuje oralo v štirih poletnih mescih 1,500.000 funt., tla med temi cvetlicami s travo obrašena, potrebujejo ravno toliko vode, toraj oralo solnčnic potrebuje 3 milijone funtov vode. Oralo zelja je potrebovalo pet milijonov funtov, oralo hmelja 6 do 7 milij. funtov. V teh štirih poletnih mescih pa je dežja padlo na zemljo le 1,600.000 funtov vode na en joh. Vse druge moče pa so si rastline morale iz zraka izserkati. Iz tega je razvidno, kako velik vpliv morajo imeti gojzdi na močo. To vprašanje je silno važno za kmetovanje, toda o tem danes ne bomo daleč govorili, mogoče pa je, da vam pri drugi priliki to še bolj natanko razložim. Naj bo to zadosti o dežji, samo to naj še omenim, da v naših krajih navadno najbolj po leti dežuje, in tudi to je po Božji previdnosti kaj modro vravnano, ker ravno tisti čas, ko morajo rastline toliko delati, da sad in seme napolnijo, po dežji bogatega živeža iz zraka dobivajo. Nerazumljivo bi bilo sicer, kako da rastlina pričenja delati belak v semenu, v katerem je veliko dušca, ker vendar dušca v zraku neposredno ne more povžiti. Toda z dežjem pada na zemljo dušečno kisleni amoniak, amonijakova sol, od katerega dobivajo rastline ves svoj dušec. Te tvarine, katere na zemlji po mnogoterem razkrojevanji nastanejo, se z dvigajočim zrakom višje vzdignejo, v dežji raztopljene pa zopet pridejo na zemljo.

Iz oblakov pa ne pada samo dež, ampak po zimi tudi sneg. Kako se sneg nareja, to bote gotovo sami vedli povedati?

Učen. Sneg se nareja, ako vodeni mehurčki v oblaku pridejo v tako merzle kraje, da zmerznejo, ali če je temperatura dotičnih zračnih plasti tako nizka, da mehurčki zmerznejo.

Ljud. Dobro! Ti vodeni delki se pri tem spremenijo v tanke ledene iglice, iz katerih se narede mične pravilne zvezdaste snežinke, katera moč, katera sila to dela, da se delce k delcu tako sprijema, da se naredi geometrično pravilna zvezdica — to je nam neznano. Že Keppler je pred 250 leti zapazil lepoto in pravilnost snežink. Vsem tem zvezdicam je podloga pravilna zvezdica s šestimi trakovi. Kedar prav droben sneg začne naletavati, se že s prostim očesom lahko vidijo, če se vjamajo na črno sukno. Če pa pride padajoč sneg v topleje zračne plasti, napravijo se zavolj talenja in zmerzovanja večje snežinke, na katerih se ne vidi več tako lepa pravilna podoba. — Po letu pa včasih iz oblakov

pride vse kaj hujšega, toča, in up poletnega truda je proč v malo trenutkih. — O toči se bomo pomenili prihodnjic.

Dopisi in novice.

Iz Kroepe. Sklep šolskega leta. Šolsko leto se je letos tukaj 24. avgusta nenavadno slovesno sklenilo, kajti z navadno skušnjo se je letos prvič tudi šolska veselica združila, koja so tukajšni verli, za šolo jako vneti teržani šolski mladini napravili.

Omenjeni dan vže o polu 6. ure zjutraj zbrala se je šol. mladež (145 po številu) v šolski sobi, od kodar je šla o $\frac{3}{4}$ 6 v sprevodu k sv. maši v prelepo cerkvico Matere Božje pri Kapelici. *) Po končani sv. daritvi, šla je mladež zopet domu, a o $\frac{1}{2}$ 9. ure bila je vže zopet v polnem številu v šolski sobi zbrana, ter pričakovala začetek skušnje, koja se je imela o 9. uri pričeti. Še pred 9. uro zbralo se je obilo ljudstva k poslušanji, a ko 9. ura odbije, pride predsednik kraj. šol. sveta g. Fr. Pirc, in skušnja se prične, ki je trajala do $\frac{1}{2}$ 1 ure popoldne. Po skušnji stopi prvič deklica iz II. oddelka na oder, ter se v imenu svojih šol. tovaršev in tovaršic, prvič učiteljema za trud, ljubezin in lepe nauke, potem starišem in gojiteljem za njih skerb i dobrote, in slednjič tudi poslušalcem prav sereno zahvaljuje. — Za njo stopi zopet deček iz ravno istega oddelka na oder, kateri tudi ob kratkem ponovi izrečeno zahvalo svoje predgovornice, a zraven pa opomni svoje tovariše, da so tudi za lepe šol. nauke, koje so si pridobili, sv. veri, domovini in presvitlemu vladarju Franc Jožefu I. vdanost, pokorščino in ljubezen dolžni ter posebno naglašja: Naše geslo mora vedno biti: »vse za vero, dom in carja!« Svoj govor sklene s »slavo- in živijo-klici!« — Potem g. predsednik bere pridnejše učence in učenke, ter je prav vljudno pohvali, druge pa opominja in spodbuja k pridnosti. Naposled zapoje učenci še dve mični šolski pesmi, s cesarsko se pa skušja sklene, in mladina gre vesela domu. —

Po popoldne o 2. uri zbere se šol. mladež (ta dan vže tretjič) v šolski sobi. Prvič so se razdelila spričala (šol. naznanila) a potem se podamo o $\frac{1}{2}$ 3 ure v sprevodu na bližnji hribec, na kraj odločen veselici. Opomniti moram, da, ko je šol. mladina iz šol. sobe prišla, so jo vže čakali tukajšni gošci, katere je g. predsednik na svoje stroške najel, da izlet spremljajo in mladini še večje veselje napravljajo. Pred odhodom in pri prihodu na odločeni kraj se je prvo cesarska pesem igrala, med potjo pa druge popotnice. Kako veselo je mladina korakala za godbo, to ne morem popisati.

Na hribec despevši, bila je vsa mladina v največji radosti; gotovo, ako bi ji podarili vse knjige, ki se v Ljubljani dobiti morajo, bi ne bilo tolike radosti. —

Ko se mladina nekoliko odahne, vkažem ji v kolo stopiti, ter se več mičnih šol. pesmic zapoje; med vsako pesmico po godba zagode, malo nad nami pa so gromeli možnarji, da je bilo kaj! Čez nekoliko časa pa se usede mladina

*) G. predsednik je prosil g. župnika, da bi imela šol. mladina v farni cerkvi o $\frac{1}{2}$ 9 ure zahvalno sv. mašo, in tudi, da bi se bil sklep šole v cerkvi oznanil, a bila mu je prošnja odrečena. Zakaj, vzrok mi ni znan, naj si ga pa čitatelj sam misli, kakor si ga tudi jaz. Pis. (Prist. vred. Duhoven, ki tako ravna, ne kljubuje toliko učitelju, kakor srenji.)